

08. Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun *Siyah Gözler* romanında kötücül kadın tipi

Mustafa DERE¹

APA: Dere, M. (2022). Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun *Siyah Gözler* romanında kötücül kadın tipi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 114-124. DOI: 10.29000/rumelide.1132520.

Öz

Türk romanında Tanzimat Dönemi'nden itibaren kötülük isteyen, kötülük peşinde koşan, etrafına zarar veren ve bu sebeple "kötücül" olarak adlandırılan asli veya tali şahıs pozisyonundaki karakterlerin varlığına rastlamak mümkündür. Kadınların bu karakterler arasında eserde yansıtılış şekli bakımından ayrı bir yeri ve önemi vardır. 1909 yılında kurulan Fecr-i Âtî edebî topluluğunun önde gelen romancı ve hikâyecilerinden Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun (1886-1940) 1911 yılında yayımlanan *Siyah Gözler* adlı romanındaki ismi söz konusu edilmeyen kadın karakter buna dikkat çeken bir örnek oluşturur. Eserde otuz yaşının üzerinde olan kadın, gönlünü yirmi iki yaşındaki yakışıklı bir delikanlıya kaptırır. Fakat onu bir gün elinden kaçıracağı korkusuyla ilişkilerini kâbusa çevirir. Kıskançlığın beslediği/ortaya çıkardığı bir kötülük, kısa süre içinde kadının zihnî dengesini alt üst ederek onu tam anlamıyla bir paranoyaya sürükler. Kadın bu kıskançlık sonucunda cinnet getirerek delikanlıyı boğmak suretiyle öldürür. Bu incelemede *Siyah Gözler* romanı, kötücül kadın tipi çerçevesinde ele alınmaya çalışılmış ve dolayısıyla eserde sözü edilen kadın karakteri farklı bir bakış açısıyla değerlendirip yorumlamak amaçlanmıştır. İncelemenin "Giriş" kısmında kötülük ve kötücül kadın tipi, Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun hikâyeciliği, romancılığı ve *Siyah Gözler* hakkında kısaca bilgi verilmiş; ardından romandaki kötücül kadın tipi tematik bir bakışla, yer yer psikanalitik yorumlardan faydalanılarak ortaya konulmuştur. "Sonuç" kısmında ise kötücül kadın tipi ile ilgili tespit edilen malzeme üzerinden birtakım yargılara varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk romanı, Cemil Süleyman Alyanakoğlu, *Siyah Gözler*, kötücül kadın

The malevolent female type in Cemil Süleyman Alyanakoğlu's novel *Siyah Gözler*

Abstract

Since the Tanzimat Period, it is possible to come across characters in the position of primary or secondary persons in Turkish novels, who want malignancy, pursue malignancy, harm their surroundings, and are called 'malevolent' for this reason. Among these characters, women have a special place and importance in terms of the way they are reflected in the work. The female character, whose name is not mentioned in the novel *Siyah Gözler*, published in 1911 by Cemil Süleyman Alyanakoğlu (1886-1940), one of the leading novelists and storytellers of the Fecr-i Âtî literary community founded in 1909, composes an example that draws attention to this. In the work, the woman, who is over thirty years old, is infatuated with a handsome twenty-two-year-old young man. But she turns their relationship into a nightmare with the fear that she will let him go away one day. A malignancy nurtured/revealed by jealousy soon upsets the woman's mental balance and leads her

¹ Dr. Arş. Gör., Ordu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ordu, Türkiye), mustafadere@odu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3326-2678 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 30.03.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1132520]

into complete paranoia. As a result of this jealousy, the woman becomes insane and kills the young man by strangling him. In this examination, the novel *Siyah Gözler* was tried to be considered within the framework of the malevolent female type and therefore it was aimed to evaluate and interpret the female character mentioned in the work from a different perspective. In the "Introduction" part of the examination, brief information was given about malignancy and the malevolent female type, the storytelling, noveldom, and *Black Eyes* of Cemil Süleyman Alyanakoğlu, afterward, with a thematic perspective and sometimes by making use of psychoanalytic interpretations, the malevolent female type in the novel has been revealed. In the "Conclusion" part, some judgments were made based on the material determined regarding the malevolent female type.

Keywords: Turkish Novel, Cemil Süleyman Alyanakoğlu, *Siyah Gözler*, malevolent female

Giriş

Kötülük; teolojide, felsefede, psikolojide, sosyolojide, hukukta ve hatta gündelik hayatta en çok tartışılan ve üzerinde durulan konuların başında gelir. İnsanlar; çağlardan beri kötülüğün tanımını yapmaya ve onun kapsamını/sınırlarını belirlemeye çalışmışlar, kötülük karşısında alınacak tavır noktasında farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Bu konudaki tartışmalar belli başlı bazı ilkeleri ortaya çıkarmış ve bazı şahsi veya toplumsal prensiplerin benimsemesini sağlamıştır. Sonuç olarak kötülük, mücadele edilmesi ve karşı konulması gereken bir olgu olurken kötüler, kötülüğün niteliğine göre dinsel veya hukuksal birtakım yaptırımlarla cezalandırılmış ya da fiziki veya davranışsal olarak içinde yaşadıkları toplumdan tecrit edilmiştir.

Kötülük meselesi, hayatın diğer bütün meseleleri gibi edebiyatın da en önemli konularından ve bunun da ötesinde beslendiği kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Kötüler veya kötülüğü isteyen, kötülük peşinde koşan kimseler çeşitli görünüş ve kimliklerle edebî eserlerde boy göstermişlerdir. Dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da -Tanzimat Dönemi'nden itibaren başta roman türü olmak üzere- bu kategorideki kimselere rastlamak mümkündür. Özellikle kadın kötücül kahramanlar özgün karakter özellikleriyle ve yansıttıkları kötücül kimlikle dikkati çekmektedir. Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun doktorluk mesleğinin tecrübeleriyle kaleme aldığı *Siyah Gözler* romanındaki kaskaç mizacıyla öne çıkan ve bunun neticesinde sevdiği adamı öldüren kadın karakter bu kategorinin en bariz örneklerinden biridir.

Kötülük ve kötücül kadın tipi

Kötü, "amaca uygun olmayan, kusurlu ve yetersiz olan, korku ve endişe verici olan, zarar, acı ve rahatsızlık veren şey; zararlı etkide bulunan; ahlaki bakımdan, iyinin karşısında yer alıp, yanlış ya da kabul edilemez olan şey; mutluluğa, ideallere, amaçlara ulaşmayı engelleyen durum veya oluşum için kullanılan niteleme" (Cevizci, 1999, s. 524) şeklinde tanımlanabilir. Burada sözü edilen hususlar çerçevesinde ortaya çıkan duruma ise genel bir ifadeyle kötülük adı verilmektedir. Dolayısıyla kötülük, "Çoğu zaman yıkıcı eylemleri ve felaketleri tanımlamak için kullanılan oldukça geniş bir kavramdır." (Selçuk, 2018, s. 13). Kötülük kavramı; metafiziksel, ahlaki ve fiziki olmak üzere üç temel başlık altında incelenebilir. Metafiziksel kötülük, doğal afetler gibi insanın dışında gelişen olaylardan doğar. Ahlaki kötülük, insanların ahlaki normların dışında hareket etmesiyle ortaya çıkan kötülük türüdür. Fiziki kötülük ise doğrudan doğruya acıyla belirlenen kötülüktür. (Cevizci, 1999, s. 524). Bununla birlikte kötülük sorunu, "teolojik ya da dünyevi terimlerle ifade edilebilir ama esasen dünyanın bir bütün olarak

anlaşılabilirliği hakkındaki bir sorundur. Bu nedenle, ne etiğe ne de metafiziğe aittir ama ikisi arasında bir bağ kurar.” (Neiman, 2021, s. 19).

Kötünün veya kötülüğün mahiyeti ve niteliği ile ilgili eski çağlardan bu yana gerek filozoflar gerekse toplumun farklı kesiminden insanlar tarafından dinî, felsefi, psikolojik, sosyolojik, hukuki vb. çerçevede birçok görüş ortaya atılmıştır. Bu noktada yer yer birbirini nakzeden veya birbiriyle çelişen iddialarla da karşılaşmak mümkündür. Terry Eagleton, kötülüğün tanımlanmasıyla ilgili çeşitliliği göz önünde bulundurarak onu, anlamdan ve anlaşılabilirlikten uzak olan şey olarak açıklamaktadır: “Bir eyleme kötü demek, onun anlayışımızın ötesinde olduğunu söylemektir. Kötülük anlaşılmazdır. O sadece kendisi için bir eylemdir, tıpkı bir banliyö trenine çıplak ten üzerine sarılmış bir boa yılanıyla binmek gibidir. Bu eylemi anlaşılır kılacak bir bağlam yoktur.” (2020, s. 8); “Bir eylem anlamdan ne kadar uzaksa o kadar kötüdür. Kötülüğün, bir sebep ya da amaç gibi, kendinin ötesinde var olan hiçbir şeyle bağlantısı yoktur.” (2020, s. 9).

Kötülük kavramının diyalektik bir mantıkla ortaya çıktığı tartışılmaz bir gerçektir. Bir eylemi veya durumu kötü olarak nitelendirmek için muhakkak surette iyi kategorisinde değerlendirilen bir kabule ihtiyaç duyulmaktadır. Alain Badiou'nun da ifade ettiği gibi, “Eğer kötü varsa, onu iyiden kalkarak kavramamız gerekir. İyi ve dolayısıyla hakikatler hesaba katılmadığında, geriye sadece hayatın acımasız masumiyeti, hem iyinin hem de kötünün aşağısında olan masumiyeti kalır.” (Badiou, 2019, s. 66).

Kötülüğün davranışsal olarak görünür duruma gelmesi ise tesadüfi değildir. Kötülüğün oluşması için bir alan/ortamın bulunması, bazı tetikleyici şartların/arzu nesnelerinin ortaya çıkması veya kötülüğü besleyen ve bunun öznesi olan kimseyi tetikleyen durumların oluşması gerekir: “Kötülük, kendi alanını oluşturmak için gerekli birtakım şartları zorunlu kılar; inanç ve değerlerin yıkımıyla birlikte yasak ve etik kavramlarını aşan birey; hırs, zaaf ve arzuların güdülediği potansiyel bir kötücül güç olur.” (Tunç, 2020, s. 131).

Kötülüğün sınırları ve ne gibi durumları içerdiği de kötülük meselesinin ele alınması sırasında tartışılan konuların başında gelmektedir. Kötü olarak kabul edilen unsurlar çağlara, toplumlara ve kültürlere göre farklılık gösterebilir. Dolayısıyla kötülüğün aslında göreceli bir niteliğinin olduğunu ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte genelgeçer bazı davranışlar ve olaylar; günah, ayıp ve suç gibi adlandırmalarla hemen her devirde ve her toplumda kötü olarak karşılanmaktadır. Örnek verilecek olursa adam öldürmek -tarihî devirlerde bazı kültürlerdeki dinî kurban törenleri vb. hariç tutulursa-, birisini yaralamak, birisine zarar vermek, hırsızlık, gasp, taciz, tecavüz, işkence, zorbalık vb. bütün coğrafyalarda kötülüğün kapsamını oluşturan başlıca fiillerdendir. Başka bir deyişle, düşünceden davranışa dönüşen, yok etmeye veya öldürmeye dayalı teşebbüsler kötülüğün nihai hedefini ortaya koymaktadır:

“Kötülük, karşıtların çakıştığı noktada ve aklın sınırları içinde kaldığı sürece, doğal düzenle kaçınılmaz biçimde karşıtlaşan öge değildir. Ölüm yaşamın koşulu olduğuna göre, özü itibarıyla ölüme bağlı olan kötülük de, anlaşılmaz bir biçimde varlığı oluşturan ilkelerden biri hâlini alır. Varlık kötülüğe adanmamıştır; ancak eğer becerebiliyorsa kendini aklın sınırları içinde bırakmamalıdır.” (Bataille, 2021, s. 28).

Bütün toplumsal, ahlaki ve hukuksal normlara göre bir davranışın tam anlamıyla kötülük kapsamında değerlendirilebilmesi için kasıtlı olarak meydana getirilmesi gerekir. Bu gerek teolojik olsun gerekse modern zamanlarda olsun aynıdır. İslâmî terminolojide kebâir, sagâir, fevâhiş; modern hukuk terminolojisinde icrâî, ihmâlî, taammüd, taksir, kasit gibi sınıflandırmaların olması kusurun ve kötülüğün niteliğinin derecesini ortaya koyup cezai yaptırımına buna göre uygulamak içindir. Bu bağlamda

“kötücül”, en basit ifadeyle “kötülük isteyen (kimse); kötü niyetli, kötü huylu” şeklinde tanımlanabilir. (Akalm, 2011, s. 1507).

Hayatı doğrudan doğruya veya dolaylı olarak yansıtan edebiyat, ele aldığı insanı çözümlenmeye çalışırken kötülük problemine kayıtsız kalmaz. Özellikle roman ve hikâye türü için kötülük meselesi yazarın hareket noktası olur: “Yine de edebiyatı güzel sanatlar arasında -belki de- en ön sıraya yerleştiren birincil güç, özünde yaşamı ve yaşamın orta yerine fırlatılmış insanı her keresinde çözümleme girişimidir. Bu noktada kötülük, olanca görkemiyle, edebiyatçının zihnindeki tahta kurur.” (Ayhan, 2007, s. 78). Roman ve hikâye türünde -bazı narratif şiirler de buna dâhil edilebilir- kötülüğü isteyen ve kötü niyetli kimseye karşılık gelen “kötücül tip” kötülük olgusunun temsilcisi olarak okurun karşısına çıkar. J. A. Cuddon; “kötücül tip” kavramını, bir hikâyedeki kötü karakter, önemli ve özel anlamda bir oyundaki komlocu ve entrikacı olarak tanımlar ve bu tipin 16. yüzyıl tiyatro eserlerinde geliştirildiğini söyler (2013, s. 762).

Başta Batı edebiyatı olmak üzere dünya edebiyatında kurguda etkin bir şekilde rol oynayan ve hatta kurgunun mihverini oluşturan kötücül tiplere rastlamak mümkündür. Fakat Hacer Selçuk'un da ifade ettiği gibi, “Türk edebiyatında kötülük, Batı'daki gibi bir süreci takip etmez. Roman türünden evvel Türk edebiyatında sahici bir kötülük temasının olduğu söylenemez.” (2018, s. 28). Dolayısıyla kötücül tipin Türk edebiyatında ortaya çıkışı Tanzimat Dönemi'ne rastlar. Bu dönemdeki ilk örneklerde suni ve yüzeysel karakter özellikleri taşıyan kötücül tiplerle karşılaşılır. Kahramanları arasında bariz bir şekilde taraf tutan yazar, toplumu eğitmenin peşindedir ve buna bağlı olarak kötünün/kötülüğün sınırlarını keskin hatlarla çizmiştir. Hatta söz konusu romanlarda kötücül tip zaman zaman temsilin dışına dahi itilebilmektedir: “Zira Türk edebiyatında yaratıcılığın da ideolojik bir temele dayandığını unutmamalıyız. Anlatıcı, kötilediği tipi sevmediği gibi, yargılayarak temsilin dışına itebiliyor.” (Akçay, 2007, s. 69).

Servet-i Fünûn romancıları diğer kurgu unsurlarında olduğu gibi karakter yaratmada da önemli bir aşama katettikleri için kötücül tip ortaya koyma konusunda nispeten daha profesyoneldir. Kötücül tip kavramı biraz daha özele indirgenip meseleye “kötücül kadın” noktasında bakılırsa da -Tanzimat Dönemi'nden bu yana- son derece ilginç örneklerle karşılaşılır.² Kötücül kadın; kadın olmaktan kaynaklanan farklı ruhsal ve psikolojik yapısı, hayata ve olaylara bakışı, erkeğin ve toplumun karşısında konumlandırılması açısından erkek kötücül tiplere göre farklı özellikler taşımaktadır. Servet-i Fünûn romanının bir takipçisi olarak kabul edilen Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun *Siyah Gözler* romanında ismi söz konusu edilmeyen kadın karakter, hiç şüphesiz ki bu tipe özgün ve ilginç bir örnek oluşturur.

Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun Hikâyeciliği-Romancılığı ve *Siyah Gözler* Üzerine Bir Değerlendirme

Cemil Süleyman Alyanakoğlu, 1909 yılında kurulan Fecr-i Âtî edebî topluluğunun önde gelen hikâyeci ve romancılarındandır. 1905 yılından itibaren dergi sayfalarında görünmeye başlamış, Fecr-i Âtî bünyesinde ve daha ziyade II. Meşrutiyet yıllarında kendisinden söz ettirmiştir (Yivli, 2015, s. 16-17). Hem hikâyelerinde hem de romanlarında “gerek dil ve anlatım gerek ele alınan çevreler ve konular bakımından Edebiyat-ı Cedide'nin, özellikle Mehmet Rauf'un etkisi altında olduğu” görülmektedir (Cevdet Kudret, 2004, s. 362). Romanlarında, “teknik bir mükemmellik bulunmamakla beraber,

² Şahika Karaca, Türk romanındaki kötücül kadınları Namık Kemal, Nabizade Nazım, Fatma Aliye, Emine Semiye, Halit Ziya Uşaklıgil, Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun eserleri üzerinden değerlendirmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. (2019).

psikolojik tahliller oldukça başarılıdır.” (Akyüz, 1995, s. 161). Oktay Yivli, Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun romanlarını ve hikâyelerini hem konuları hem de konuların ele alınış şekli bakımından kısaca şöyle değerlendirir:

“Hem Servet-i Fünûn hem de Fecr-i Âtî topluluğunun poetikasına uygun olarak Cemil Süleyman aşk ve kadın konusunu anlatılarında fazlaca işlemiştir. Onun kurmacasında aşk ve aşk ilişkileri içinde beliren karakterler fazlasıyla romantiktir. Umutsuzluk, karamsarlık, düş kırıklığı gibi izleklerle yoğrulmuş bu anlatılar epeyce dramatik hatta melodramatik tonlar taşır. Romantizmde olduğu gibi bu eserlerde ölümler ve intiharlar yer alır.” (2019).

Asıl mesleği doktorluk olan Cemil Süleyman'ın, “sürekli olarak cephede olması ve İstanbul'dan uzakta bulunması sebebiyle 1909-1913 arasında sürdürdüğü faal yazı hayatında kazandığı şöhreti yavaş yavaş unutulmaya” başlamıştır (Tekin, 1991, s.17). Bunda hiç şüphesiz ki Türk edebiyatının Yeni Lisan Hareketi'nden (1911) sonra dil ve içerik bakımından millî bir istikamette ilerlemesinin ve Ömer Seyfettin, Halide Edip Adıvar, Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin gibi Türk romanının ve hikâyesinin rüknü olarak nitelendirilebilecek yazarların şöhret kazanmaya başlamasının etkisi de büyüktür.

Cemil Süleyman'ın iki hikâye kitabı ile üç romanı vardır. Fecr-i Âtî Kütüphanesi tarafından basılan ilk eser olan *Timsâl-i Aşk* on dört hikâyeden oluşan bir hikâye kitabıdır. Kitabın basım tarihi dış kapakta 1326 (1910) iken iç kapakta Kânûn-ı Evvel 1325 (1909) olarak belirtilmiş ve Uhuvvet Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Sekiz hikâyeden oluşan *Ukde*, 1328 (1912) yılında Resimli Kitap Matbaası'nda basılmıştır. Yazarın ilk romanı olan *Kadın Ruhü*, kitap olarak hiç basılmamış; *Âşiyân* dergisinde 25 Eylül 1324 (1908) - 26 Şubat 1324 (1908) tarihleri arasında tefrika edilmiştir. Bu haftalık derginin yayımı 26. sayıda sona ermiş, dolayısıyla tefrika da yarım kalmıştır. Fecr-i Âtî Kütüphanesi tarafından yayımlanan *İnhizam* 1325 (1909) yılında Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası'nda basılmıştır. Bununla birlikte 1909'da *Servet-i Fünûn*'da bir bölümü tefrika edildikten sonra 1914'te *Tanin*'de 109 bölüm hâlinde tefrika edilmiştir. *Siyah Gözler* ise 21 Mart 1327 (1911) yılında Tanin Matbaası'nda basılmış, diğer taraftan 21 Mart 1327 (3 Nisan 1911) - 19 Nisan 1327 (2 Mayıs 1911) tarihleri arasında *Tanin*'de tefrika edilmiştir.³

İncelemenin konusu olan *Siyah Gözler*'de ihanet yüzünden kocasından ayrılan ve on yıldır Beykoz'daki evinde hizmetçisi ve aşçısıyla yalnız yaşayan otuz yaşının üzerindeki bir kadın, Beykoz Çayırı'nda gördüğü yirmi iki yaşındaki yakışıklı bir gence âşık olur. Kadın, yaş farkı ve toplumun vereceği olumsuz tepki sebebiyle delikanlıyla yakınlaşmaktan çekinir. Fakat bir müddet sonra cinsel arzularına ve duygularına karşı koyamayarak kendisini bırakır ve onunla buluşup görüşmeye başlar. Kadının, önceki ilişkisinin de etkisiyle delikanlıyı bir gün elinden kaçıracağını düşünmesi hayatını zindana çevirir ve zihnî dengesini bütünüyle altüst eder. Delikanlının, ilişkilerinden kısa bir süre sonra bir genç kızla gizlice görüşerek kadını ihmâl etmesi onun kuruntulara kapılmasına ve en sonunda paranoyaya sürüklenmesine neden olur. Kadın, bu paranoyanın tesiriyle hem akıl sağlığını kaybettiği hem de kötücül bir kimliğe büründüğü için delikanlıyı vahşi bir hazla boğarak öldürür.

Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun *Siyah Gözler* Romanında Kötücül Kadın Tipi

Siyah Gözler'de karakter anlatımı noktasında dikkat çeken ilk husus, asli şahıs konumundaki kadının ve onun sevgilisi olan delikanlının romanda isimlerinin söz konusu edilmemesidir. Cafer Şen'e göre bu durum, Cemil Süleyman'ın her iki karakteri de sadece cins ayrımına dayalı bir yükü üzerinde taşımak

³ Cemil Süleyman'ın hikâye ve romanlarının künyeleri ile ilgili bilgiler şuradan alınmıştır: (Berksoy, 2007, s. 75-88).

üzere kurgulamasıyla ilgilidir: “Kafka’nın K’sı veya Atılğan’ın B’si gibi herhangi bir anlam ve değerden uzak durmaya çalışan Cemil Süleyman’ın genç kadını ve delikanlısı sadece cins ayırımına dayalı bir yükü üzerinde taşır.” (2018, s. 66). Dolayısıyla eserde anlatılan kadının karakter inşası açısından belirleyici ilk özelliği bir kadın olması ve açık bir şekilde kadın cinsiyetinin/kimliğinin psikolojik, fiziksel ve güdüsel özelliklerini yansıtmasıdır.

Kadın, romanın aktüel zamanından on yıl önce uğruna ailesini terk ettiği kocası tarafından aldatılmış ve bu olay ayrılıkla sonuçlanmıştır. Hâlihazırda Beykoz Çayırı’na bakan evinde, şahsi bir yakınlık ve samimiyet kurmadığı hizmetçisi Gülter ve aşçısı Ayşe ile birlikte yaşamaktadır. Aldatılma meselesi kadının üzerinde ruhsal bir tahribata yol açmış ve gönül ilişkilerine karşı mesafeli durmasına, başta erkekler olmak üzere çevresindeki hiç kimseye güvenememesine sebep olmuştur: “On yıl boyunca her şeyi sorgulayan kadın sonunda kendini dünyaya kapatır. Bu kapanma ise dışarıya güvensizlikten gelmektedir.” (Uçar, 2021, s. 275).

Şahika Karaca, Nâbizâde Nâzım’ın *Zehra* romanındaki Zehra ve Sırrıcemal’in Suphi tarafından aldatılmasını Julia Kristeva’nın görüşlerini esas alarak psikanalitik açıdan değerlendirirken aldatılma durumunu “fallus kaybı/hadım edilme endişesi”; yani kastrasyon korkusu çerçevesinde açıklar (2019, s. 116). Bununla birlikte Zehra’nın kötücül taraflarının ortaya çıkmasında esas etken aldatılma meselesi değildir. Zehra’da açık bir şekilde, “doğuştan gelen kötülüğe meyyal olma hâli” söz konusudur (Şen Sönmez, 2016, s. 65). Zehra’nın aldatıldıktan sonraki durumunu *Siyah Gözler*’deki kadın karakter için de rahatlıkla düşünmek mümkündür. Söz konusu yorum, kadın üzerindeki psikolojik yıkımın ve depresif ruh hâlinin niteliğini veya kaynağını göstermesi açısından önemlidir:

“Erotik nesne kaybı (sadakatsizlik ya da sevgili veya koca tarafından terk edilme, boşanma vb.) kadın tarafından genitallige bir saldırı olarak hissedilir ve bu açıdan hadım edilmeye denk düşer. Bu tür bir hadım edilme, dolaysız bir biçimde, beden bütünlüğünü ve beden imgesini ve bunun yanı sıra ruhsal aygıtın toplamlamı yok etme tehdidiyle rezonansa girer.” (Kristeva, 2009, s. 103).

Genç kadın burada sözü edilen ruh hâli içinde hayatını sürdürürken bir gün Beykoz Çayırı’ndaki gezintisi sırasında yakışıklı bir delikanlının ona ilgi duyduğunu fark eder. Kadının delikanlı ile karşılaşması kadın açısından âdeta bir kırılma ve dönüm noktası olur. Zira delikanlı ile karşılaşma, bastırılan aşk ve cinsellik gibi duyguların harekete geçmesini veya açığa çıkmasını sağlar. Hatta bu sebeple delikanlı, kadının zihninde kısa süre içinde tam anlamıyla bir fikrisabit hâlini alır. Bahsedilen fikrisabit durumunda cinsel arzu ve isteklerin duygusal ilgiye göre çok daha ön planda olduğu görülür. Bedensel ihtiyaçlar, hissi ihtiyaçların ve duygusal boşluğun önüne geçmiştir. Kadın, delikanlıyı düşündüğünde onu daha çok cinsel bir yakınlaşmanın hazzı içinde hayal etmekte ve bunun sonucunda kendisinden geçmektedir:

“Şimdi o hayal, daha ziyade yaklaşmış; onu kolları arasında sıkıyor; hırpalanmaktaki hazz-ı neşveyi, sanki katre katre içmek isteyerek, ruhunun bu ihtiyaç-ı a’sâbsûzuyla her dakika kendisini ona bir parça daha teslim ederek, yavaş yavaş kendinden geçiyor ve artık yekdiğerinin olan bu vücut arasında, tamir edilecek bir şey kalmıyordu...” (Alyanakoğlu, 2018, s. 19).

Kadın, yukarıda da ifade edildiği gibi otuz yaşının üzerinde, delikanlı ise henüz yirmi iki yaşındadır. Üstelik kadının başından daha önce mutsuz bir evlilik geçmiştir. Kadın, aradaki yaş farkının ilişkisinde büyük bir problem oluşturacağını düşünür ve arzuları ile toplumsal-ahlaki normlar, günah işleme korkusu arasında sıkışıp kalır. Böylece roman, “kadının şahsi sergüzeştinde çevresi ve özellikle kendisi ile olan çatışmasını gözler önüne serer.” (Baran, 1998, s. 27). Onun ilişkide tereddüt göstermesinde önceki evliliğinin yıkıcı bir mirası olarak aldatılma ve yüzüstü bırakılma kaygısı yaşaması da etkilidir.

Kadının tereddüt psikolojisi içinde olması ve nefsi/arzuları ile değerleri arasında sıkışıp kalması, Sigmund Freud'un tanımladığı yapısal psişe modelindeki id (alt bilinç) ve süperegonun (üst benlik) çatışmasını hatırlatır. Bu çatışma kadının ruhsal dengesine ve psikolojisine zarar verdiği gibi, onu delikanlı ile yakınlaşma ve ona kendisini içinden geldiği gibi, özgürce ifade etme konusunda çaresiz bırakmıştır. Dolayısıyla ilişkide olması gereken mutluluğun ve huzurun yerini kaygı, tedirginlik, üzüntü gibi birtakım olumsuz duygular almıştır.

Kadın bir müddet sonra kendi kendisini aldattığını ve güvenmemesine rağmen delikanlıyı çok sevdiğini, ondan vazgeçmesinin asla mümkün olmadığını anlar. Kadının ruhundaki kötücül taraflar daha ziyade bu kabullenışten sonra kendisini gösterir. Genci sevdiği hâlde kırıcı sözler söyleyerek reddetmesi ve delikanlının bu reddediş karşısında acı çekip hayal kırıklığına uğraması kadına âdeta büyük bir zevk verir. Kadın, gözleri önünde gencin acı çekmesinden sadistçe bir haz duyar: “Bunu söylerken kalbi çarpıyor; sevdiğini zehirleyen bir mecnun gibi, karşıdan, onun ıstıraplarını seyrediyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 27).

Burada romanın bütünü açısından önemli bir hususa daha dikkat çekmek gerekir. Kadın, sürekli olarak delikanlı ile birlikte olmayı ve bu birlikteliğin hüsrarla sonuçlanması tehlikesini düşünür. Böyle bir son yaşanması durumunda -namusunun kirleneceğine ve herkesin gözünde rezil olup toplum önünde küçük düşeceğine inandığı için- aklına gelen şeyler hep ölümle ilgilidir. Ölüm vurgusu, kurguda bir izleğe dönüşür ve eserin nasıl biteceği konusunda da okura fikir vererek en nihayetinde büyük bir facianın yaşanacağını sezdirir. Burada söz konusu edilen ölüm, yalnızca kadının intiharıyla ilgili olmasına rağmen romanda sürekli olarak tekrar edildiği için önem taşımaktadır: “O zaman ne yapacaktı?.. Şüphesiz, artık yaşamayacak ve bir kere kirlenen namusunu, ancak ölümle temizleyebilecekti.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 29); “Kendi kendine, o zaman yapılacak şeyi tasavvur ediyor: ‘Şüphesiz, intihar ederim...’ diyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 39); “O zaman?.. O zaman, artık yaşamamalıydı.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 53).

Kadın devamlı olarak kötülük beklentisi içinde olduğu için delikanlının kendisine acı çektirmekten büyük bir zevk aldığı ve ona zarar vereceği sanısına kapılır. Bu kötülük algısı, yalnızca delikanlıyı değil, bütün insanları kapsamaktadır. Söz konusu durum aslında belli ölçüde bir “psikolojik projeksiyon”; yani kendisindeki durumu karşısındakine yansıtma hâlidir. Kadın karşısındaki insanın/insanların kötücül bir zihin yapısına sahip olduğunu ve ona kötülükte bulunacağını vehmetmektedir.

Farklı bir çerçevede de olsa Anna Freud, çocukluğundan itibaren kıskançlık psikolojisi içinde büyüyen ve hâlihazırda bir çocuk kurumunda görevli olan genç bir bakıcının vakasını incelerken onun geliştirdiği savunma mekanizmaları üzerinde durur. Bu savunma mekanizmalarından biri, sevgi nesnelere veya onların yerine konulan şahıslara duyulan nefretin, sanki onlar tarafından kadına yöneltiliyormuş gibi kabul edilmesine dayanır. Bunun sonucunda kadın, suçluluk duygusunu bertaraf etmekte, fakat tam anlamıyla paranoid bir tutum sergilemektedir. Romandaki kadının durumunun bazı yönleriyle bununla bir benzerlik taşıdığı iddia edilebilir:

“Kadın sevgi nesnelere ya da onların yerine koyduğu kişilere duyduğu nefret, bu kişilerin kendisinden nefret ettiği, kendisini hiçe saydığı ya da kendisine eziyet ettiği konusunda kesin bir inanca dönüşüyor. Beni suçluluk duygusundan kurtulup rahatlıyor. Çevresindeki kişilere beslediği kötü duygular yüzünden suçlu olan kötü bir çocukken, eziyet edilen, ihmal edilen, zulme uğrayan bir çocuk oluyor. Fakat bu mekanizmayı kullanmaya başladıktan sonra kişiliği, yaşamını gerek gençliğinde ve gerekse yetişkinliğinde olağanüstü güçleştirecek olan paranoid bir çizgi kazanmış oluyor.” (Freud, 2011, s. 39).

Örnek verilecek olursa kadın, delikanlının onu üzme için, sevdiğini söyledikten sonra kendisini geri çektiğini ve bu yolla ona acı çektirmek istediğini, hatta daha da ötesinde bundan çok büyük bir zevk aldığı zanneder: “Halbuki işte kendisi çekiliyor; bütün sevilenler gibi teshir ettikten sonra, kahrediyordu ve ihtimal, o, burada, teessüründen ağlarken, diğeri, vurduğu darbenin hazz-ı intikamıyla mütelezziz oluyordu. Zaten insanlar hep böyle değil miydi?..” (Alyanakoğlu, 2018, s. 33-34). Daha sonra ciddi bir ilişki yaşamaya başladıklarında delikanlının bu ilişkiyi bazı arkadaşlarına anlatıp eğleneceğini düşünerek üzülür: “Sonra, onun, bütün bu aralarında geçen şeyleri, mesela bir arkadaşına anlatacağını düşünerek meyus oluyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 65). Delikanlının rahatça görüşebilmek için gizlice evine gelmek istediğini duyduğunda ise şüpheye düşerek adamın asıl amacının onu rezil etmek ve toplum önünde küçük düşürmek olduğuna karar verir: “(...) onu doğrudan doğruya rezil etmeye karar veren bu çocuğa karşı kalbinde bir kin hissediyordu. Demek onu mahvetmek istiyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 68).

Kadın bütün tereddütlerine rağmen kısa süre içinde delikanlı ile samimiyetini artırır ve onunla ciddi bir ilişki yaşamaya başlar. Bu samimiyet başlarda yalnızca Beykoz Çayırı'ndaki kır gezintilerinde gözlerden uzak yerlerde buluşup konuşmaktan ibaretken daha sonra kadının delikanlıyı gizlice eve almasına kadar ilerlerler. Fakat kadın, ilişkiye başlamadan önce delikanlıya bir ihtarda bulunma gereği duyar. Çok kıskanç biri olduğunu ifade ettikten sonra delikanlıdan kendisini aldatmayacağına dair söz alır. Delikanlı sözüne sadık olmaması durumunda başına gelecek felaketleri göz önünde bulundurmalıdır. Romanın bu kısmı olay örgüsünün de düğümünü oluşturur ve kadının mizacındaki en baskın tarafı okura açık bir şekilde gösterir:

“Genç kadın, birden doğrularak:

‘Bakınız’ dedi. ‘Size ciddi bir şey söyleyeyim... Ben, son derece kıskanç bir kadımm... Temâyülatıma karşı küçük bir kayıtsızlığa tahammül edemem... Eğer vadinizde sebât edebileceğinize eminseniz, münasebetimize devam edebiliriz... Aksi takdirde, bunu, şimdiden söyleyiniz... Bu geceden itibaren birbirimizi unutmaya çalışalım...’

Delikanlı, onu, kolları arasında sıkarak:

‘Hayır’ diyordu. ‘Bilakis devam edelim... Emin olunuz ki ben sızsız yaşayamam... Eğer sizden ayrılırsam, intihar ederim...’

Bunu söylerken, gözleri doluyordu. Genç kadın:

‘Peki’ dedi. ‘Lakin sözünüzde durmazsanız, netice pek vahim olur... Ve benim intikamım o derecede müthiş ki...’

Burada, nazarları bir lem'a-yı vahşetle parlıyor; bir çılgın gibi gözleri büyüyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 74).

Kıskançlık, özellikle bu süreçten sonra hem kadındaki kötücüllüğün açık bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayan hem de ondaki kötücül ruhu besleyen esas unsur hâlini alır. Söz konusu durum, onu bu noktada ancak paranoya ile tanımlanabilecek bir ruh hâline sürükler: “Artık aralarında ciddi bir ilişki vardır ve kadın hep aldatılma korkusu yaşar. Kadının bu temelsiz korkusu yine paranoya kaynaklıdır.” (Uçar, 2021, s. 283). Nazlı Memiş Baytimur da kadındaki paranoid eğilimlerin bu süreçten sonra arttığını vurgulayarak meseleyi şöyle değerlendirir:

“Kadın uğradığı hayal kırıklıkları ve imkânların sınırlaması ile uzun süredir barındırdığı paranoid eğilimlerini delikanlının kendisine olan ilgisini belli etmesine kadar dengede tutmayı sağlamıştır. Ancak kendisinden on yaş genç bir adamın aşkı, kadındaki kaygıların uyanmasına ve aşkı yeniden bulmuşken yine kaybedeceği korkusunun açığa çıkmasına neden olur.” (2019, s. 67).

Kadındaki aldatılma korkusunu tetikleyen ve kıskançlığı ortaya çıkaran sebepler ise iki başlıkta toplanabilir. Birincisi, yukarıda da sözü edildiği gibi, kadının daha önce eşi tarafından aldatılmış ve yalnızlığa itilmiş olması; diğeri aralarındaki yaş farkıdır. Aldatılma meselesi, kadında aynı durumu yeniden yaşayabileceği korkusunu ve bundan kaynaklanan bir güvensizliği doğurur. Yaş farkı ise romanın ilk sayfalarından itibaren kadın için problem oluşturmaktadır. Fakat delikanlı ile ciddi bir ilişkiye başladıktan sonra aşılması mümkün olmayan büyük bir sorun hâline gelmiştir. Genç adamın ilişkilerinin üzerinden kısa bir süre sonra Beykoz Çayırı'nda karşılaştığı bir genç kıza ilgi göstermeye başlayıp kadına soğuk davranması veya kadının bunu vehmetmesi var olan sorunu tetiklemiş ve kıskançlığının büsbütün artmasına sebep olmuştur:

“Şimdi düşüncelerinin arasında bir hayal yaşıyor; ona müstehzi nazarlarla gülümseyen bir genç kızın, gözünün önünde yükselen heykel-i şebâbım görüyordu. O dururken kendisini mi sevecekti?.. Birden, bu kıza, karşısında, bir rakip hissiyle görmekten titredi. Ve gözlerini kapayarak, o hayali oradan kovmak istedi...” (Alyanakoğlu, 2018, s. 77).

Kadın, bir gün delikanlıyı vapurda siyah çarşafli bir genç kıza görüp hesap sorduğunda ondan bu konuda tatmin edici bir cevap alamayınca hem rakibi olan genç kıza hem de adama büyük bir öfke duymuş, delikanlıyı yalnızca genç kızdan değil onun etrafındaki her şeyden ve herkesten hastalıklı bir ruh hâliyle kıskandığını fark etmiştir: “Onu, en küçük bir şeyden, bir nazardan, tebessümden, bir hiçten kıskanıyor; onun hayatına en uzak nispetle taalluku olan şeylere karşı kalbinde derin bir husumet hissediyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 80-81).

Bu ve benzeri küçük hadiselerin doğurduğu kıskançlığın, kadında adama karşı düşmanca bir tavır doğurduğu anlaşılmaktadır. Romanda sık sık güzel bir kadın olduğu vurgulanmasına rağmen yaşlı dolayısıyla rakibinin karşısında kendisine hiç şans vermemesi, bu düşmanlık hâlini öfke nöbetlerine dönüştürmüştür. İntikam almak hırsıyla yanıp tutuşan kadının kıskançlık dolayısıyla büründüğü kötücül kimlik Stendhal'in bu konudaki tespitlerini hatırlatmaktadır:

“Büyük bir parkta, atını dörtümla süren güzel bir kadınla karşılaşılıyor olun ve rakibiniz de elli dakikada on mil mesafe kat edebilen güzel atlara sahip olsun.

Böyle bir anda öfkenin doğması kolaydır; aşta sahip olmanın değil haz almanın önemli olduğunu unuttur, rakibinizin aldığı hazzı abartırsınız, onun bu hazzı almasını sağlayan, yapmış olduğu [size göre] küstah davranışı büyütürsünüz ve [böylelikle] ıstırahın en üst kertesine, yani kalan umudunuzun zehirlediği keder ve mutsuzluğun zirvelerine ulaşırsınız.” (Stendhal, 2021, s. 179).

Genç kadın bu ruh hâli içinde kısa zamanda hem kendi hayat düzenini mahveder hem de delikanlı ile ilişkisinin sağlıklı bir şekilde yürütmesine imkân tanımaz. Kadın ve delikanlı arasındaki kıskançlık kavgalarının artması, delikanlının hayatını zindana çevirdiği ve onurunu kırdığı için ona bu ilişkiden vazgeçebileceğini düşündürür.⁴ Kadın, bunu fark edince delikanlıyı kaybetme korkusunu daha derinden hisseder ve hırçınlaşır. Ondaki asabî buhranlar olayların büyük bir felaketle sonuçlanmasına sebep olur. Kadın bir gece dizlerinde uyuyan sevgilisini boğarak öldürür. Bu cinayet sonrasında, “Artık sevdiği gencin kimseyle görüşemeyecek olması kadına büyük mutluluk verir.” (Koç, 2005, s. 173).

4 Berkiz Berksoy, Cemil Süleyman'ın eserlerini, feminist bir bakış açısıyla değerlendirirken şu yorumu yapar: “Araya çekicilik, heyecan, aşk girdikten sonra evlenilebilir kadın bu görünümünden sıyrılır. Büyüleyici ve şeytanca görünmeye; erkeği tedirgin etmeye başlar. Cemil Süleyman'ın öykülerinde kurban kadın imgesinden ölümcül kadın imgesi doğar.” (2007, s. 130-131). Bu yorum *Siyah Gözler*'deki kadın karakter için de geçerlidir. Buradaki kadın, eserin başında kocası tarafından aldatılan ve yalnızlığa terk edilen mağdur bir kimse olarak ortaya konulmaktadır. Hayatının on yılını hizmetçisi ve aşçısı ile birlikte Beykoz'daki evinde inzivada geçirmiştir. Fakat delikanlı ile tanıştıktan sonra söz konusu mağduriyet hâlinin hızla kaybolduğu görülmektedir. Mağduriyetin kaybolmasıyla kötücüllük ve şeytanca görünüm belirginleşmeye başlamış, bu durum da erkeği tedirgin ederek onda kadından ayrılıp uzaklaşma isteğinin doğmasına yol açmıştır.

Söz konusu cinayet sahnesinde onun açısından bilinçdışı (*unconsciousness*) bir durum vardır. Kadın, adamı tasarlayarak veya bir plan dâhilinde değil, anlık verilmiş bir kararla ve cinnet hâli içerisinde öldürmüştür. Fakat bu cinayetin işleniş sırasında kadının verdiği tepki ruhunun kötücül taraflarını en açık ve somut şekilde okura göstermektedir. Zira cinayet tam anlamıyla vahşi ve hayvani bir zevk duyularak gerçekleştirilmiştir:

“Bunu düşündükçe, kalbi bir hazz-ı itminânla doluyor ve bundan bir zevk-i hayvanî duyarak, mest oluyordu. Heyecanından titriyor; muhakemâtını zapteden bir ihtirâs-ı cinnetle adalâtı geriliyordu. Birden, heyecanlarının galeyân-ı tehevürüyle kendini kaybetti. Ve ne yaptığını idrak edemeyen mütehevvir bir kaplan savletiyle delikanlının üzerine kapandı. Artık hiçbir şey düşünmüyordu...”

Kavî ve müteheyyic kolları arasında, bu narin ve zayıf vücut kıvrıyor; takallüs ediyor; bazen mukavemet etmek isteyen bir azm-i nevmidâne ile bükülerek kıvrılarak, aciz hamleler gösteriyor ve fakat her saniye, biraz daha kuvvetten düşerek kendisini onlara teslim ediyordu. Şimdi genç kadın, boşuk inilti çıkararak iri nefeslerle, bütün ağırlığını onun göğsüne vererek, sıkıyor; sıkıyor; kulağının yanında o ses: ‘Biraz daha, biraz daha...’ diyordu.” (Alyanakoğlu, 2018, s. 93-94).

Genç kadın büyük bir soğukkanlılıkla cinayeti işledikten ve delikanlıyla boğuşması sebebiyle yorgunluktan baygın düştükten sonra adamı öldürdüğünün farkında bile değildir. Buna bağlı olarak kollarındaki cesedi incelemekte ve yaşananlardan habersizmişçesine ondaki ölüm emarelerini seyretmektedir. Onu bu noktaya kıskançlık taşımış ve söz konusu durum kadının âdeta gözünü kör ederek bilincini kaybetmesine neden olmuştur.

Sonuç

Siyah Gözler'deki kadın karakter Türk romanındaki kötücül kadın tipinde dikkat çekici bir örnektir. Onun kötücül ruhunu besleyen şey ise incelemenin bütününde de ifade edildiği gibi, aşırı kıskançlıktır. Kadın, aldatılma korkusu ve toplum baskısı/ahlaki normlar gibi birtakım meseleler altında ezilmesine rağmen kötücül yönünü doğrudan doğruya kıskançlıktan almaktadır. Söz konusu durumda hiç şüphesiz ki eski kocası tarafından aldatılmış olmasının büyük bir etkisi vardır. Fakat kıskançlık, kadında bir anda ortaya çıkan bir duygu değildir. Kadının delikanlı ile kurduğu ilişki süresince aşama aşama artmakta ve kadını katil, delikanlıyı ise maktul durumuna getirecek büyük bir felakete doğru sürüklemektedir.

Kadın, çok az insanla iletişim kurduğu için onun kötücül taraflarını yalnızca delikanlı ile ilişkisi noktasında tespit etmek mümkündür. Fakat buna rağmen kadın, yer yer delikanlıya olan güvensizliğinin aşlında bütün toplum için geçerli olduğunu vurgulamaktadır. Romanın hacmi dolayısıyla kadın ve delikanlı arasındaki ilişki çok ayrıntılı bir şekilde yansıtılamasa da -ki konuya delikanlının bakış açısından hiç yer verilmemesi bunun bir sonucu olarak düşünülebilir- mevcut anlatım dahi kötücül bir karakteri ana hatlarıyla okura göstermektedir.

Kadın, delikanlıya intikam planları kurarken hukuki terminolojiye göre “haksız tahrik” altında olduğunu düşünür. Fakat kadını tahrik eden şeyler delikanlıdan değil bizzat kendi ruhundan doğmaktadır. Bu durum onu paranoyaya götürmüş ve zihin sağlığını kısa sürede kaybetmesine neden olmuştur. Cinayeti her ne kadar bilinçsiz bir hâldeyken işlemişse de -neredeyse romanın başından itibaren intikam hazırlıkları yaparken fiili şuuru yerinde değilken işlemesi kurgu açısından problemlili bir durum olarak da görülebilir- olayı canice bir tutumla gerçekleştirmesi onun korkunç ve karanlık tarafını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (Haz.) (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akçay, A. S. (2007). Vicdan Aynasında Kötücül: Haz ve Yaratıcılık. *Kitap-lık*. 103, 69-72.
- Alyanakoğlu, C. S. (2018). *Siyah Gözler*, haz. Hande Demirli, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ayhan, Ö. (2007). Türk Edebiyatının Yumuşak Karnı: Kötülük. *Kitap-lık*. 103, 78-81.
- Badiou, A. (2019). *Etik -Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme-*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Baran, O. (1998). *Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun Hayatı, Sanatı, Eserleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Bataille, G. (2021). *Edebiyat ve Kötülük*. (Çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berksoy, B. (2007). *Cemil Süleyman Bir Kuramsal Okuma Denemesi*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Cevdet Kudret (2004). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cuddon, J. A. (2013). *A Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Blackwell Publishing Ltd.
- Eagleton, T. (2020). *Kötülük Üzerine Bir Deneme*. (Çev. Şenol Bezci). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Freud, A. (2011). *Ben ve Savunma Mekanizmaları*. (Çev. Yeşim Erim). İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaca, Ş. (2019). *Kötücül Kadın -Türk Edebiyatında Kötücül Kadın İmgesi-*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kristeva, J. (2009). *Kara Güneş -Depresyon ve Melankoli-*. (Çev. Nesrin Demiryontan). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Koç, M. (2005). *Yeni Türk Edebiyatında Boğaziçi ve Boğaziçi Medeniyeti*. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Memiş Baytimur, N. (2019). Cemil Süleyman'ın *Siyah Gözler* Romanından Hareketle Bir Kadının Paranoid Bozuklukları. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S 45, 61-72.
- Neiman, S. (2021). *Modern Düşüncede Kötülük* (Çev. Ayhan Sargüney). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Selçuk, H. (2018). *Kötülük Estetiği*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Stendhal (2021). *Aşk Üstüne* (Çev. Yavuz Baran). Ankara: Lotus Yayınevi.
- Şen, C. (2018). *Siyah Gözler*'de Simgesel Kimlik ile İmgesel Benlik Arasında Sıkışan Şahıslar. *Romanda Kişiler Dünyası*. (Ed. Ramazan Korkmaz-Veysel Şahin) Ankara: Akçağ Yayınları, 65-92.
- Şen Sönmez, Ü. (2016). *Türk Romanında Kötülük -Başlangıçtan 1950'ye-*. İstanbul: Yitik Ülke Yayınları.
- Tekin, M. (1991). *Fecr-i Âtî Yazarlarından Cemil Süleyman Alyanakoğlu*. Antakya: Kültür Ofset Basımevi.
- Tunç, S. (2020). Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Kötülük Sendromu ve Kötücül Tip Örnekleri. *Türk Dili*. S 828, 130-141.
- Uçar, M. M. (2021). *Türk Romanında Melankoli, Histeri ve Paranoia (1860-1946)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Yivli, O. (2015). *Kısa Öyküde Yöntem -Cemil Süleyman Uygulaması-*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yivli, O. (2019). Cemil Süleyman. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cemil-suleyman> Erişim tarihi: 3.04.2022